

LLANÇÀ 1797: L'EMERGÈNCIA D'UN NOU IDEARI DESPRÉS DEL PAS DELS FRANCESOS

Resum

Crec oportú aportar aquí l'estudi d'un plet del 1797 localitzat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'anàlisi del qual ens suggereix alguns dels aspectes proposats per Florence Gauthier, segons la qual hi havia entre la població la consciència del dret a la vida com el dret natural màxim. Aquesta idea enllaça directament amb l'exposada per Thompson, en relació amb el que ell en diu «l'economia moral de la multitud». L'exemple històric concret aquí aportat pot contribuir a clarificar algunes d'aquestes qüestions, que aquests autors plantegen per als casos d'Anglaterra o França, en aquesta ocasió a Catalunya.

Per fer-ho seguim el mètode que Gareth S. Jones va utilitzar per a l'estudi del moviment obrer a l'Anglaterra contemporània. Aquest historiador destaca la importància del llenguatge, del vocabulari en si mateix, com a forma d'entrar a analitzar els fenòmens històrics. Certament, és aquesta una forma d'endinsar-se —utilitzant termes antropològics— en la cosmovisió i l'*ethos* de la societat que es pretén analitzar, tot defugint les deformacions a les quals som susceptibles de sucumbir en tant que imbuïts del pensament de la societat en què vivim.

De l'anàlisi dels al·legats que fan les dues parts enfrontades en el present plet, i molt especialment de les afirmacions fetes per part del procurador dels pagesos, es dedueix gran nombre d'informació sobre la mentalitat que la població tenia respecte a qüestions que els afectaven, en un moment de lents però profunds canvis socials, polítics i econòmics, en la mesura en què l'Antic Règim estava deixant pas a una nova societat marcada pel *laissez-faire* liberal, en un context marcadament influït per l'ideari revolucionari francès arribat aquí en temps de la Guerra Gran.

En concret, el plet va ser interposat per l'Ajuntament i diversos particulars de la vila de Llançà contra l'abat i el monestir de Sant Pere de Rodes, en relació amb la disputa mantinguda entre ambdues parts pel que fa al preu establert per al transport de raïm, en concepte de delme, des de les vinyes del terme fins a la casa que l'esmentat cenobi posseïa a la vila.

Paraules clau: Llançà, Sant Pere de Rodes, Guerra Gran, plet, delme, història de les mentalitats.

David Moré Aguirre

Arxiu Municipal de
Tossa de Mar – Centre
d'Estudis Tossencs

Abstract: *Llançà 1797: The emergence of a new ideology after the passage of the French*

I consider it appropriate to contribute here with the study of a lawsuit of 1797 located in the Archive of the Crown of Aragon, whose analysis suggests some of the aspects proposed by Florence Gauthier, who claimed that among the people there was the awareness of the right to live as the maximum natural right. This idea is directly linked to the one exposed by Thompson, in relation to what he calls “the moral economy of the crowd”. The actual historical example provided here can contribute to clarify some of the questions that these authors raise for cases in England and France, and on this occasion for Catalonia.

We follow the method that Gareth S. Jones used in the study of the labour movement in contemporary England. This historian highlights the importance of language, of the vocabulary itself, as a way of analysing historical events. Certainly, this is a way of entering –using anthropological terms- in the Cosmo vision and the *ethos* of the society we intend to analyse, avoiding the distortions we are likely to succumb to, imbued with the thought of the society in which we live.

From the analysis of the allegations made by the two opposing parts in this lawsuit, and especially from the statements made by the prosecutor of farmers, we can deduce a great deal of information about the mentality that people had concerning the issues that affected them. This was at a time of slow but deep economic, political and social changes, to the extent that the Old Regime was making way to a new society marked by the liberal “laissez-faire”, in a context notably influenced by the French revolutionary ideology that arrived here at the time of the War of the Pyrenees.

Specifically, the lawsuit was interposed by the town hall and several individuals from the town of Llançà against the Abbot and the Monastery of Sant Pere de Roda, in relation to the maintained dispute between the two parts, in terms of the established price for grape transportation in the concept of tithing, from the vineyards of the territory to the house that the monastery owned in the town.

Key words: Llançà, Sant Pere de Rodes, War of the Pyrenees, lawsuit, tithing, history of mentality.

I. Introducció

Quan fa més de quinze anys feia les assignatures de doctorat a la Universitat de Girona, vaig cursar l'assignatura Revolucions burgeses impartida per la catedràtica d'història contemporània, Dra. Anna Maria García Rovira, en el transcurs de la qual vaig tenir ocasió d'estudiar una documentació i treure'n algunes conclusions que van quedar al meu calaix, entre altres coses perquè la idea d'una primera tesi vinculada a la propietat de la terra, l'evolució del paisatge agrari dels segles XVIII al XX i les relacions socials existents en el territori sobre el qual el monestir benedictí de Sant Pere de Rodes (Alt Empordà) exercia plena jurisdicció fins a la seva desamortització el 1835, va naufragar per raons laborals i per noves motivacions d'investigació històrica en les quals he esmerçat anys de recerca.

Tanmateix, dispo de alguns materials treballats, als quals retorno quan s'escau una ocasió com la d'enguany, en convocar-se el IX Col·loqui Internacional d'Estudis Transpirinencs amb el títol de «Contraban d'idees. La circulació del pensament a través del Pirineu (segles XVIII-XXI)». Crec oportú aportar aquí l'estudi d'un plet del 1797 localitzat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó,¹ l'anàlisi del qual em va suggerir moltes coses en relació amb una sessió de doctorat realitzada el 20 de març de 1998, en la qual, i en relació amb el jacobinisme, l'ideari de Rousseau i el debat entorn de la sobirania i la representativitat, es va fer referència a algunes de les reflexions de Florence Gauthier, segons la qual hi havia entre la població la consciència del dret a la vida com el dret natural màxim. Aquesta idea enllaça directament amb l'exposada per Thompson, en relació amb el que ell en diu «l'economia moral de la multitud».² El cas aquí aportat pot exemplificar algunes de les qüestions, que aquests autors plantejaven per a Anglaterra o França, pel que fa a Catalunya.

Per fer-ho seguim el mètode que Gareth S. Jones va utilitzar per a l'estudi del moviment obrer a l'Anglaterra contemporània, que destaca la importància del llenguatge, del vocabulari en si mateix, com a forma d'entrar a analitzar els fenòmens històrics.³ Certament, és aquesta una forma d'endinsar-se —utilitzant termes antropològics— en la cosmovisió i l'*ethos* de la societat que es pretén analitzar, tot defugint les deformacions a les quals podem sucumbir imbuïts del pensament actual.

De l'anàlisi dels al·legats que fan les dues parts enfrontades en el plet, i molt especialment de les afirmacions fetes per part del procurador dels pagesos, es dedueix gran nombre d'informació sobre la mentalitat que la població tenia, respecte de qüestions que els afectaven, en un moment de lents però profunds canvis socials, polítics i econòmics, quan l'Antic Règim estava deixant pas a una nova societat marcada pel liberalisme.

En concret, el plet va ser interposat per l'Ajuntament i diversos particulars de la vila de Llançà contra l'abat i el monestir de Sant Pere de Rodes, en relació amb la disputa mantinguda entre ambdues parts pel que fa al preu establert per al transport de raïm, en concepte de delme des de les vinyes del terme fins a la casa que l'esmentat cenobi posseïa a la vila.

II. Contextualització històrica

L'any 974, Gausfred, comte d'Empúries, fa donació al monestir de Sant Pere de Rodes dels territoris corresponents en l'actualitat als termes municipals de Llançà, el Port de la Selva i la Selva de Mar. Sobre ells el monestir es va convertir en un ferri senyor feudal, que exercia la senyoria banal i la senyoria jurisdiccional.

A finals del segle XVIII, Sant Pere de Rodes encara nomenava anualment els batlles d'aquestes viles, arrendava diversos serveis, i cobrava delmes i censos de tota mena, gràcies als quals cada any ingressava bona part de la renda generada a la zona. És el transport d'aquest delme, que no el delme en sí mateix, el que provocarà la tensió que condueix a la interposició del plet que aquí analitzarem.

Malgrat l'exercici d'aquestes prerrogatives i el control que sobre la vida d'aquests pobles pogués exercir el monestir, no és menys cert que aquest, al segle XVIII, no vivia en l'esplendor de l'època medieval. Des del segle XVII el monestir havia entrat en decadència, havia estat objecte de nombrosos saquejos i havia vist com el 1697 s'hi celebrava el darrer jubileu. Fruit d'aquests assalts, la comunitat va demanar al rei de traslladar-se a Vila-sacra, on s'instal·là el 1798, per bé que ben aviat va establir-se a Figueres, on la comunitat s'acabà dissolent amb la desamortització de 1835.

Pel que fa al context geogràfic, cal recordar que es tracta d'un territori situat al nord del cap de Creus, de la resta de l'àmbit natural del qual va quedar deslligat en virtut del tractat dels Pirineus de 1659. Malgrat que en els plantejaments inicials de fonament geogràfic s'agregava aquest territori a l'estat francès, finalment va romandre sota sobirania espanyola en prevaldre el criteri històric de la seva pertinença al Principat de Catalunya i al bisbat de Girona, i no al Rosselló i al bisbat d'Elna. Així va ser, però, com quatre poblacions amb estrets i seculars vincles com Llançà i Selva de Mar d'una banda, i Banyuls i Cotlliure de l'altra, van quedar separades per una línia fronterera que es va traçar en els llavors inhòspits verals de Portbou i Cervera de la Marenda. Tanmateix, el medi físic a ambdues bandes de la frontera política traçada, presenta una similitud marcada per una orografia accidentada i un medi natural que al llarg del segle XVIII es va veure notablement transformat de manera molt vinculada a l'extensió gairebé arreu del conreu de la vinya, aprofitant les excel·lents perspectives de negoci del mercat del vi i dels aiguardents. El conreu de la vinya va esdevenir l'eix central de la vida econòmica, però també del seu tarannà social.

L'Empordà és certament una terra de pas, que ha viscut molt marcada i condicionada per la línia fronterera traçada el 1659, però dins la comarca els pobles al nord del cap de Creus han viscut el fenomen de manera molt més accentuada i determinant per a la seva idiosincràcia i memòria. La situació fronterera d'aquest àmbit li ha atorgat sens dubte un singular esdevenir històric, en el qual cal tenir ben presents els nexos familiars i personals establerts a una i altra banda de la frontera, una mateixa comunitat dividida i imbuida per l'ideari polític dels respectius estats, però en la qual i de manera paral·lela les influències d'un i altre han tendit durant segles a transgredir la frontera, fent-la molt porosa a la circulació de les idees.

Destaquem, especialment, el pas de successives invasions franceses, la més famosa de les quals data de 1708, en el decurs de la qual el duc de Noailles va emportar-se la Bíblia de Rodes del segle XI, conservada avui a la Biblioteca Nacional, a París. Acabada, però, la guerra de Successió, va obrir-se un llarg període de prosperitat econòmica i creixement demogràfic, com ho palesa el fet que la població de Llançà passés de 522 habitants l'any 1718 a 1.292 el 1787. Això s'estrucà amb la Revolució Francesa de 1789, com a conseqüència de l'aturada de les exportacions a l'Estat veí i la subsegüent pèrdua d'habitants. Entre 1787 i 1790 la població llançanenca va disminuir en 292 persones; i amb la Guerra Gran i la massiva presència de soldats es va produir un autèntic èxode comú arreu de l'Empordà, però que a Llançà es va viure de manera especialment intensa, tant que el 1794 només hi residien 665 habitants. Acabat el conflicte, la població es recupera ràpidament i arriba a 1.277 habitants el 1797, de manera molt vinculada a la represa de l'activitat exportadora del port de Llançà.⁴ S'observa, doncs, com els moviments de població en un curt període de temps són molt importants; anades i vingudes d'uns i altres, que sens dubte van deixar la seva petjada en el conjunt de la societat.

L'esclat de la Revolució Francesa el 1789 va ser un punt d'inflexió transcendental per a la història de les societats europees. Allò que es va viure a París va irradiar d'una o altra manera sobre tot el continent, malgrat els intents de les diverses monarquies europees per establir «cordons sanitaris» i evitar-ne les conseqüències. Mossèn Clavaguera, durant molts anys rector de Llançà, en el seu llibre *Llançà, notes històriques*,⁵ ens diu:

L'Empordà, tocant a la frontera, no podia quedar al marge d'aquest canvi ideològic, que es produïa al país veí, més encara pensant en els nombrosos emigrants que passaven la frontera i s'acollien a les viles i pobles empordanesos. Aquests exiliats, nobles i eclesiàstics, foren mirats amb cert recel, tot i llur condició antirevolucionària, car el poble senzill i malfiat els considerava contaminats per l'esperit de la Revolució.⁶

Llançà era el primer poble per mar i va acollir diversos emigrants francesos. Clavaguera afegeix:

L'Empordà, terra de pas i acollidora de noves ideologies —més si són liberals i progressistes—, es veié inundat d'opuscles, llibres de propaganda, etc. Uns s'ho miraven amb cert escepticisme i malfiança, mentre que d'altres anhelaven il·lusionats uns canvis i unes llibertats esperançadores.

Gifre i Barnosell també destaquen que «la campanya propagandística serà un fenomen de primer ordre». El cas és que la circulació d'idees es va multiplicar, tot i els intents per frenar-

la. Hi van contribuir, sens dubte, les anades i vingudes dels exèrcits d'una a altra banda de la frontera. Així, la promulgació d'una constitució el 1791 i l'execució del monarca francès el 1793, van portar la corona espanyola a intentar la invasió de França, amb el general Ricardos al capdavant, que ben aviat va prendre sota el seu control la gairebé totalitat del Rosselló. La resposta gal·la va trigar uns mesos a arribar, i quan es va produir, la situació es va capgirar fins al punt que els francesos es van passejar per l'Empordà. En aquest context d'enfrontament bèl·lic la població va patir fortament la presència dels exèrcits: als uns els havien de mantenir en pretesa defensa pròpia, i els altres els ho saquejaven i destruïen tot al seu pas. L'èxode televisiu que avui observem impàvids en diversos conflictes del món, també el va patir l'Empordà en aquell context. Van ser milers els desplaçats, i amb ells viatjaven també les idees. Amb la signatura de l'anomenada pau de Basilea el 1795 la situació política va retornar a l'*statu quo* anterior, però el trasbals social va perdurar anys, i enllaça amb el viscut el 1808 amb la invasió napoleònica d'Espanya. Clavaguera diu que

La població va sofrir fortament les conseqüències d'una guerra amb les característiques pròpies d'una croada. A més de les accions bèl·liques inherents, s'hi ha d'afegir un canvi ideològic, fruit de la Revolució Francesa, que si bé no arribà a tots els nivells de la població, sí que alguns en quedaren influenciats en gran manera de les idees liberals.

I en defensa d'aquesta tesi aporta un document de l'Arxiu Municipal de Llançà titulat: *Relaciones que presenta el Sr. D. Jaime Ferrer para que se sirva escoger entre ellas las que le parezcan más oportunas para la defensa del M. Iltre. Sr. Abad y Cabildo de San Pedro de Rodas en la causa sobre la pertenencia de la jurisdicción de Llansá y para dar repulsa a lo que alega el Ayuntamiento de aquella Villa a que se ha remitido copia, datat del 1801, i on es llegeix:*

Este Ayuntamiento que con la Revolución de Francia ha padecido una grave revolución y trastorno de ideas, ha entrado desde aquella época en la injusta pretensión de hacerse libre e independiente y de sacudir el yugo a la potestad legítima que se ha reconocido desde los tiempos más remotos.⁷

Hem d'esmentar, per la seva vinculació amb els fets que ens ocuparan, les diverses invasions franceses durant l'etapa revolucionària en aquest país, i que significativament coincideixen amb la Convenció, el seu període més àlgid. És documentat com el monestir va ser saquejat per l'exèrcit francès el 26 d'octubre de 1793.⁸ Així mateix, Llançà va estar ocupada pels francesos entre el 15 de novembre de 1794 i el 26 de setembre de 1795,

segons es dedueix de la manca de partides de baptisme a la parròquia, i de la inscripció de 31 baptismes en la darrera data esmentada, la qual cosa s'explica per la impossibilitat de fer-ho fins llavors, pels motius que en tots els casos llegim: «[...] per no haverhi ningun curat ni altre sacerdot respecte de estar esta vila ocupada per los Republicans Francesos, batejà a [...]».⁹ El setembre de 1795 els francesos van abandonar Llançà en virtut de la pau de Basilea signada el 22 de juliol de 1795, que establia la retirada de les tropes franceses de territori espanyol. El 1797 el monestir va ser novament espoliat i saquejat,¹⁰ fet de resultes del qual la comunitat monàstica va traslladar-se definitivament a Vila-sacra.

III. Anàlisi del plet

El 1797, diversos vinyaters de Llançà no es mostren disposats a continuar aportant els raïms corresponents al delme que havien de pagar, als preus que el monestir els pagava en considerar-los irrisoris. El plet que interposen aquests vinyaters amb el suport de la Universitat de Llançà, en cap moment discuteix la legitimitat del delme, però considerarà que cal augmentar la gratificació en concepte del transport dels raïms fins a la casa que el monestir posseïa a la vila.

La primera resposta que els procuradors del monestir donen al procurador de l'Ajuntament i particulars de Llançà diu:

Que dicho Abad y Cabildo de tiempo immemorable y de tanto que no ha memoria de hombres en contrario, se hallan con el goze y posesión del derecho de percibir el Diezmo de todas las huvas que producen y se recogen en la villa y término de Llansà, estando obligados los mismos terratenientes que los collectan y vendimian a llevar a la casa o castillo que tiene dicho Abad y Monasterio en la citada villa, la parte que les corresponda de diezmo, satisfaciéndoles éstos la conducción al precio tasado de tiempo también antiquísimo, haciéndose así todos los años en tiempo de vendimia [...].¹¹

Fins aquí el procurador del monestir únicament ha fet una exposició dels drets que corresponen al cenobi pel que fa al cobrament del delme, quan això en cap cas havia estat posat en dubte per l'altra part. Així mateix, es considera que el preu fixat per al transport dels raïms en concepte de delme correspon a un preu taxat que es feia efectiu des de feia anys, de manera que, veladament, es ve a dir que essent així, no hi ha motiu per canviar-lo.

Més endavant, però, es diu quelcom en què cal fer atenció:

Los particulares terratenientes de dicho término de Llansà, llevados desde la última guerra a su capricho y antusiasmos de obrar y proceder a su antojo, han manifestado que si no se les pagan, lo que ellos querrán por dicho transporte, en la cosecha próxima dejaran en tierra las huvas, con riesgo de perderse, faltando así a la obligación que tienen, y aun que el Monasterio les ha hecho entender que nunca se apartaría de una solución justa y razonable, con todo persisten en su proyectado abandono de los husos, en perjuicio indefectible que resultaría al Monasterio, y siguiendo su voluntariedad por más que estén tenidos a dicho transporte, como no niegan, ni pueden negar, y siendo este temido hecho un mal ejemplo, y que a tolerárseles daría motivo seguramente a otros atentados de peor condición, y tal vez de más fatales resultas en ofensa de la tranquilidad pública [...] Suplica a V.E. se sirva mandar al Común y particulares de Llansà que en la próxima cosecha [...] executen el transporte de las ubas como hasta aquí lo han executado [...].¹²

És aquest un punt de gran transcendència, perquè ens està dient que com a conseqüència de l'ocupació francesa de Llançà, s'havia produït una transformació de determinades pautes de comportament social, secularment observades fins llavors. Un exemple que contribueix a deixar enrere l'afirmació de Gifre i Barnosell que «de la guerra ideològica dels dos bàndols sembla que no en va quedar res».¹³ Ja hem vist com de resultes de l'ocupació francesa, en aquesta vila no hi quedarà ni un religiós. Així mateix, i en aquest sentit, pel que s'afirma, i en tant que és de suposar que l'ideari revolucionari va intentar ser aplicat per part dels ocupants, resulta plausible pensar que aquell any es deixés de pagar el delme, així com qualsevol altre tipus de rendes que revertien al monestir.

La Revolució Francesa, més enllà del que va significar per a França mateix, va acabar afectant la resta del continent, i les zones frontereres com aquesta és evident que es van veure ben aviat influïdes pel que passava a l'altre costat. Per via oral, allò que passava a pocs quilòmetres, arribava i deixava una empremta. I quina no els n'havia de deixar, si més enllà d'això el que hi va haver durant gairebé un any va ser una ocupació. La presència dels revolucionaris francesos a Llançà durant aquest període de segur que va determinar que la pagesia convisqués amb un ideari en què es preconitzava un rebuig a la major part de formes de comportament social observades fins llavors, incloses les que tenien a veure amb el clergat. Si tenim en compte que l'Església, a través del monestir de Sant Pere de Rodes, era el senyor feudal de la zona, no és rar que arran d'aquesta ocupació, les suspicàcies i recels envers aquell, que ja de sempre havien estat latents, esclatessin en aquest enfrontament, el primer d'una escalada de confrontació que perdurarà durant anys. Els revolucionaris francesos van desvetllar en la pagesia de Llançà la voluntat de defensar els seus drets.

Tanmateix, resulta important puntualitzar que es tracta d'una presa de consciència en una situació de transició de l'Antic Règim a una nova societat, en la qual sempre va prevaldre el modus de comportament propi de l'Antic Règim. No serà fins més endavant, i a mida que canviï tot plegat, que es començaran a donar determinats comportaments, propis de la nova societat que s'estava gestant. Certament, «les idees de llibertat i propietat no eren enteses de la mateixa manera per tothom», com recorden Gifre i Barnosell.¹⁴ En aquest moment, però, ja veiem que no es discuteixen els drets senyorials que posseeix el monestir, tot i que aquest assegura posseir-los, com aquell que ja preveu la discussió d'aquests en un futur. El que s'estava escatint era l'establiment d'un preu raonable per al transport dels raïms que, en concepte de delme, els pagesos havien de portar a Llançà. Es tracta d'una reivindicació que cal inserir en el marc del que Thompson anomena «l'economia moral de la multitud». Certament, els vinyaters assumeixen estar per sota dels senyors feudals, i accepten l'ordenament legal vigent, d'estar els uns per sota dels altres, defugint tant el paternalisme com la nova espiral del *laissez-faire*, però exigint en tot moment un respecte a les seves vides, a la seva dignitat, i a poder gaudir d'unes mínimes condicions de vida. En definitiva, el dret universal a l'existència que assenyala Gauthier,¹⁵ i que el mateix Robespierre ja va recollir en el seu pensament, en considerar que la vida era la primera propietat de l'home.

L'ordenament propi de l'Antic Règim, tanmateix, s'estava transformant. Enmig d'aquests canvis, la Revolució Francesa ve a significar el trencament per sota, la presa de consciència d'uns sectors de població que diuen prou. Els exèrcits constituïen un element molt important en la circulació d'idees, i la revolució es va estendre a través de les armes,¹⁶ a l'abric d'un pretès alliberament dels pobles sotmesos a la tirania feudal. La influència que això va tenir a Llançà, fruit de la transferència d'ideari que es va produir durant l'ocupació, va significar l'emergència d'una crítica que segurament, si no hagués estat per aquesta ocupació, no hauria transcendit més enllà d'una tensió puntual, aïllada i desarticulada. Aquesta crítica amb un rerefons ideològic propi de l'Antic Règim, va tenir elements d'articulació i acció més propis dels nous temps, de manera que es va produir un dur i tens enfrontament que no haurien aconseguit abans, i alhora es va poder plantejar un plet d'aquestes característiques que enfrontarà la comunitat pagesa de Llançà amb el totpoderós monestir de Sant Pere de Rodes, senyor feudal del lloc, que si no hagués estat així, no s'hauria produït en els termes en què ho va fer. L'evolució futura de l'incident es va veure sobrepasada pel mateix esdeveniment del canvi de comportaments socials i de mentalitat que es dona en aquest període.

Darrere dels incidents, que poden qualificar-se d'autèntica revolta, hi havia el que Thompson en diu la consciència de legitimitat, la defensa d'uns drets i costums tradicionals i justos.

Tant és així que la revolta que el poble inicia en sentir-se agreujat, es dóna dins del consens de la comunitat, fins al punt que les autoritats civils de la localitat es posen del seu costat. Aquesta actitud de les autoritats al costat dels pagesos ve clarament reflectida en el suport que l'Ajuntament dóna a les seves reivindicacions, suport explicitat en un acord unànim per defensar-les i acudir als tribunals per tal d'aconseguir-les. Aquesta consciència del que és just i del que no ho és resta molt clara.

En aquest sentit, un dels al·legats constants dels procuradors municipals és que:

Atendiendo que en aquel tiempo los viñares estaban más cercanos en dicha villa y ahora por haberse también aumentado en gran manera sus jornales y portes ya porque todos los comestibles han alterado o aumentado todos en gran parte su precio, ya por consiguiente, dever de tener todo padre de familia alimentar y mantener toda su familia y de conservarla en aquel decoro y decencia a cada uno correspondiente.¹⁷

Les darreres paraules evidencien clarament que el que es reivindica és el dret a la vida, a una dignitat de la persona a aquest «decoro y decencia a cada uno correspondiente». És aquesta una frase que palesa que en cap moment no hi ha una pretensió igualitarista —a cadascú el que li pertoca, es diu— però s'entén que això passa per uns mínims, que en aquesta ocasió es considera que no es respecten, i que, per tant, impedeixen «a todo padre de familia alimentar y mantener toda su familia».

És aquest un exemple palpable de la consciència de justícia, en el marc d'aquesta economia moral de la multitud que retrobem constantment, com ho prova un altre dels al·legats que fan els representants dels pagesos, que diu:

Que así como la caridad de la missa había subido de los cinco o seis sueldos a la peseta, a causa del aumento que han tenido las cosas, del mismo modo se aumentase la gratificación al transporte del diezmo de la vendimia por carga de tres sueldos o media peseta, a tres reales de vellón.¹⁸

S'adverteix clarament que la reivindicació es basa en què el cost de la vida ha pujat, i que de la mateixa manera que es deixa sentir en els ingressos eclesials, raó per la qual s'han hagut d'augmentar determinades imposicions, també es fa sentir en els ingressos pagesos. En conseqüència, si els ingressos disminueixen per a tots, i els uns intenten posar-hi remei, és just que als altres també els correspongui la facultat de fer-ho, per mantenir-se en els nivells anteriors.

D'altra banda, també cal comprendre el posicionament del monestir, ja que si se cedia a la pretensió pagesa, s'establí un precedent d'acceptació de les seves aspiracions que obria la porta a futures reivindicacions en altres punts on exercís la senyoria, o en relació a qualsevol tribut que cobrés. D'aquí que es faci constar que:

siendo este temido hecho un mal ejemplo, y que a tolerárseles daría motivo seguramente a otros atentados de peor condición, y tal vez de más fatales resultas en ofensa de la tranquilidad pública.

Avançat el plet, de resultes de l'emplaçament del corregidor de Girona, ambdues parts van nomenar uns experts per arribar a un acord sobre el preu del transport del raïm, però discreparan. Francisco Tafas, advocat de Figueres i representant del monestir, es posiciona

en términos de considerar gratificado la obligación y trabajos del transporte, situando el jornal a seis pesetas, y con mira a las distancias de las viñas y caminos que podían hacerse en un día prefigiendo el tanto por carga de tres quintales.

Mentre que Joan Déu, pagès, i Vicenç Duran, cirurgià, en nom de l'Ajuntament i particulars, van contestar:

Que el precio del jornal de un hombre con su caballería en la actualidad son seis pesetas por jornal, pero como añadiesen las sobre cargas de dar por comida al hombre dos pesetas, por la paja a la caballería peseta y media, por las ubas que se den a ésta en cada pienso mezcladas con la grana media peseta, haciendo así subir la gratificación del jornal a diez pesetas por día.

Cadascuna de les parts diferia respecte del que corresponia als pagesos com a preu just. Davant el desacord, es va nomenar una tercera persona encarregada d'aclarir l'assumpte. Joan Clarós, el 28 de desembre de 1797, va jutjar:

Que vistas las relaciones de los expertos y graduando la del Ayuntamiento de Llansà exorbitante, y que sus partidos se habían figurado con notorio aumento del supuesto precio, y que la del experto del Abad era más conforme a equidad [...] entendía que el rigor de justicia deviéndose pagar el transporte de las ubas según los precios justos a que devían calcularse los jornales, quedaría satisfecho diviéndose el precio en ocho partes, con respeto a iguales divisiones que están señaladas en la villa de Llansà de los viajes que se emplean por dicho transporte, esto es de las

viñas de los territorios Puig de Tifell i Coll del Parer, pagándose ocho sueldos y tres quintales por carga de tres quintales, de las sitas en cim de la Coma de la Roca, cim del Venturé, cim de las Ayobas, cim del Tarré, cim de Villordí y Miralles, seis sueldos diez dineros, a las plantadas en los territorios Coma de la Roca, Coma del Venturé, Las Aiguas, Villordí, cinco sueldos y quatro dineros, de las de los territorios Grifeu, Capderràs, Terré, Coma de la Figuerosa y la Mitgerola, cinco sueldos, de las de los territorios Bugué i Fané quatro sueldos seis dineros, y las de los territorios Massot i Sullano, Mas Heras, Riera den Prim, Florentí, y Pla de Madras tres sueldos, de las de los territorios Pla del Port, La Farrella i Riguerella dos sueldos nueve dineros, y últimamente las de los territorios Las Planas dos sueldos y tres dineros todo por carga de tres quintales, y no llegando a este peso proporcionándose el pago según los notados precios al que realmente conste.

Aquesta tercera persona va reconéixer certa raó als pagesos, en dividir el terme de Llança en vuit parts, a cadascuna de les quals corresponia un preu diferent per al transport de raïms fins a la vila, entenent que per al pagès no suposava el mateix cost el transport des d'una peça de terra propera a la vila que des d'una altra de més llunyana. Tanmateix, Clarós va considerar excessiva la remuneració que els pagesos havien reclamat, i va fixar un preu per sota del que aquests haurien desitjat. La intervenció de Clarós va intentar respondre a les demandes d'ambdues parts, i va venir a cloure l'enfrontament. És així com s'estipula per a cadascuna de les parts que

cumpliesen religiosamente cada uno por su parte lo prevenido [...] en el respectivo pago y cobro [...] sin contravenir en cosa alguna bajo pena de doscientas libras, exigideras bajo apremio de execución de bienes propios [...] Mando igualmente que señalándose como señalaba para cobrar y respective pagar a la obligada el transporte de las ubas del diezmo de la cosecha proxima pasada, los días cinco y seis del siguiente febrero, de las nueve a las onze de la mañana, y de las dos a las quatro de la tarde.¹⁹

Aquest dictamen va ser acatat per la comunitat pagesa i pel monestir, tot i no respondre plenament a les expectatives de cap de les parts. Així, en les dates anteriorment esmentades ambdues parts van complir amb allò que el comissionat havia estipulat, de manera que els uns van anar a la seva casa a cobrar i els altres van anar-hi a pagar. Tanmateix, sis individus (Josep Ymbert Marès, Vicenç Girbal, Antoni Barris Feliu, Geroni Galí, Pere Falcó i Ambrós Rubert) a títol particular continuaven discrepant:

[...] y como no quiso accederse a la caprichosa pretensión del pago que les dictaba su interés, executaron el atentado de satisfacerlo ellos mismos de por sí, llevándose la porción de ubas que se les antojó, de las mismas que habían transportado para el pago del diezmo.²⁰

L'actuació d'aquests pagesos, en apropiar-se d'una part del delme en considerar que el preu del seu transport no era just, responia a això, a una valoració del que per a ells era just, d'allò que estava bé pel que era «la seva economia moral». La seva actitud, però, va ser puntual, i és de suposar²¹ que no es va repetir.

Aquest ve a ser l'epíleg d'una tensa situació que, tanmateix, va quedar tancada en fals. Efectivament, el 1802²² i el 1803,²³ els regidors de Llançà interposen dos altres plets contra l'abat i el monestir de Sant Pere de Rodes. Llavors, l'Ajuntament va molt més enllà en les seves reivindicacions respecte d'aquelles de 1797: ja no es discutirà el preu del transport del raïm en concepte de delme, sinó que el que es posarà en dubte és la legitimitat del monestir respecte de la propietat del domini directe de les terres del terme de Llançà, i consegüentment de la titularitat dels censos, lluïsmes i foriscapis a pagar per part dels pagesos, així com la propietat de l'Escribania i la Cúria de la mateixa vila, tot al·legant que el rei Ferran II l'any 1480 havia fet una donació de les terres i dominis de Llançà a l'infant Enric, comte d'Empúries, i aquest el 1482 va fer el mateix a favor de la Universitat de Llançà. Aquest plet, en què no entrarem, sí que, val a dir, constitueix en si mateix un pas més enllà en la reivindicació pagesa. En pocs anys s'haurà fet un salt, i s'haurà passat a discutir la base mateixa de la legitimitat del poder feudal. Entre un i altre plet, han passat uns anys, i d'una banda tenim com les transformacions derivades de l'ensorrament de l'Antic Règim i l'emergència de la nova societat liberal s'han accentuat durant aquest període, i de l'altra tenim com el pòsit revolucionari de la presència francesa a Llançà ha anat evolucionant i madurant, fins al punt d'entrar a discutir la senyoria. Els canvis que experimenta la societat porten a la paulatina modificació de les regles del joc. Allò que era just no era reconegut per uns, aleshores els altres deixaran de reconèixer un determinat ordenament jurídic vigent fins aleshores, segons el qual els uns restaven per sobre dels altres. I així es desvetlla una nova realitat.

Notes

- 1 ACA. Reial Audiència, Plets Civils, núm. 9.670.
- 2 Edward Palmer THOMPSON (1971), «The moral economy of the English Crowd in the Eighteenth Century», *Past and Present*, núm. 50 (febrer), Oxford University Press, p. 76-136.
- 3 Gareth Stedman JONES (1989), *Lenguajes de clase. Estudios sobre la historia de la clase obrera inglesa 1832-1982*, Madrid, Siglo XXI.
- 4 Joan SERRA PERALS (2002), «Evolució demogràfica de Llançà al XVIII: un segle de creixement», *Farella*, núm. 14, (febrer), Ajuntament de Llançà, p. 27-29. En relació amb la vida quotidiana i l'afectació de la Guerra Gran a l'Empordà en general resulta imprescindible la recent aportació de Marià BAIG ALEU (2013), «Viure i morir a l'Empordà durant la Guerra Gran (1793-1795). Les víctimes civils de la contesa», *Annals IEE*, Figueres, p. 421-429. Igualment, per

- copiar el periple d'algunes persones resulta il·lustratiu llegir Martina CAMIADE (2007), «La visió de l'Empordà segons l'emigrat rossellonès Comellas durant la Guerra Gran», *Actes del Congrés "El paisatge, element vertebrador de la identitat empordanesa"*, vol. II, IEE, Figueres, p. 501-523.
- 5 Josep CLAVAGUERA CANET (1986), *Llançà. Notes històriques*, Barcelona, Salvat Editores, p. 105-109.
 - 6 Vegeu també Pere GIFRE RIBAS i Genís BARNOSELL JORDÀ (2000), «De la Guerra Gran al republicanisme empordanès (1793-1874). Canvi polític i consolidació de la propietat», *Història de l'Alt Empordà*, Diputació de Girona, p. 469-476.
 - 7 AMLLN. Lligall núm. 3 d'actes i èpoques, f. 216.
 - 8 Narcís DÍAZ ROMANACH (1991), *Roses, una vila amb història*, Roses, Ajuntament de Roses.
 - 9 ADG. Parròquia de Llançà. Llibre VI de Baptismes, f. 164-170.
 - 10 *Catalunya Romànica*, vol. IX, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 675.
 - 11 Plet cit., f. 43. Barcelona, 19 d'agost de 1797.
 - 12 Plet cit., f. 44-45.
 - 13 *Op. cit.*, p. 475.
 - 14 *Op. cit.*, p. 475.
 - 15 Edward Palmer THOMPSON *et al.* (1988), *La guerre du blé au XVIIIème siècle*, Montreuil, Les éditions de la passion, p. 14.
 - 16 George RUDÉ (1974), *La Europa Revolucionaria 1783-1815*, Madrid, Siglo XXI.
 - 17 Plet cit., f. 18 per exemple.
 - 18 Plet cit., f. 103.
 - 19 Plet cit., f. 110.
 - 20 Plet cit., f. 114.
 - 21 Diem que és de suposar perquè el plet no inclou cap més diligència relativa a aquesta qüestió, ni hem trobat cap més document, ni tan sols referència, a res que pogués fer pensar el contrari.
 - 22 ACA. Reial Audiència, Plets civils, núm. 7765.
 - 23 ACA. Reial Audiència, Plets civils, núm. 4088.